

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölhasználások
küldendők.Bérmertlen levelek el nem
fogadtnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik hetenként egyszer.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

Tartalom: A zsidókérdésből keletkezett botrány. — Wahrmann Mór beszéde. A képviselőház június 9-iki ülésében. — Zsidókérdés a képviselőházban. — Pár ószinte szó a zsidókérdéshez Czizány Károly-tól. — Különfélék — Szépirodalmi Csarnok: A halottak napja. — Hirdetés.

Azon t. előfizetőinket, kiknek előfizetése e hó végén lejár, kérjük, hogy sziveskednének a megrendelést mielőbb megújítani, hogy a czimszalagokat kellő időre kinyomathassuk és a szétkül-désben fenakadás ne történjen.

A zsidókérdésből keletkezett botrány.

A szatmármegyei kérvény fölötti vita alkalmával két ember tett hírnévre szert: az egyik híressé, a másik hírhedtté vált.

Több éve már, hogy Istóczy Győző a magyar országgyűlésen a zsidók ellen dúl-ful, azokat a leggyalázatosabb epithetonokkal illeti s noha képviselőtársai kifakadásait mindig szánokozó mosolylyal hallgatták, mégis voltak, a kik azt hitték, hogy meggyőződésből cselekszik s azért megbocsátották neki néha galádságait is.

A szatmári kérvény alkalmával tanusított magaviselete által azonban világosan bebizonyította, hogy nem elvből, hanem önjöngésből cselekszik mind azt, a mit tesz; az önjöngő pedig nem az országházba, hanem a bolondok házába való. S az egész magyarhoni sajtó csakugyan elismerte, hogy Istóczy tanusított magaviselete után megszűnt azon emberek közé tartozni, a kiknek érvelését komolyan venni s a kivel egyáltalában fontos kérdéstről beszélni lehetne; mert a ki ököltre verekszik, az nem tartozik oly társaságba, minő egy parlament, kell, hogy legyen, s a ki annyira dühös, hogy magát fékezni nem képes, az nem esik beszámítás alá.

Ha a megtörtént eset oly megbotránkoztató nem volna s a magyar nemzet tekintélyét a külföld előtt annyira le nem alázná, nekünk zsidóknak csak örülnünk kellene rajta, mivel ez által Istóczy az általa képviselt antiszemitizmusnak többet ártott, mint bárki más ártott volna neki; mert ha annak legkiválóbb képviselője így viseli magát, akkor minden művelt és nemesebb izlésű ember bizonyára tartózkodni fog vele egy gyékényen ámulni. Ezt érte el erős visszahatást szülő fellépésével.

De az egész zsidóvitára nem volt szükség a házban. Az csak heccz volt, akkor, mikor már semmi hasznos dolog nem volt. Mindenkiel összeveszni, a házban roppant izgatottságot kelteni, a polgárokat egymás el-

len uszítani, a képviselőházat korcsmai botrányának játékszinévé aljasítani: ez a néhány hét óta a házban felvetett zsidókérdés vitatásának eredménye, semmi más.

Hogy a zsidókérdés elkeseredése kitörésre vezet valahol, azt régen gyanította mindenki, de hogy épen Istóczy és Wahrmann közt, a két ellentétes elv legismertebb képviselői között, ki hitte volna. Istóczy nyersen, durván, Wahrmann a leghiggadttabban viselte magát s így a hiba Istóczyt terheli, ki, mint maga mondá, a vizsályt kereste és a garázda tettet elkövette.

Wahrmann pedig, kit a hazai zsidóság mindig illő tiszteletben részesíté, ország világ előtt bebizonyította, hogy Mózesnek, a nagy törvényhozónak méltó utóda. Wahrmann a szó szoros értelmében — moszar nefes al kidus hasem — életét hitrokonaiért és szt. vallásáért kockáztatta s ez által az egész hazai zsidóságot örök hálára lekötelezte.

Isten keze oltalmazza azokat, kik szt. nevében cselekesznek s isten keze oltalmazá Wahrmannt is, midőn a szt. ügy érdekében emelt szavaiért galádul élete ellen törekedtek.

És a magyar zsidóság szivlelje meg szavait, miket előbb közölt nagyhatású beszédében a hazafiságot és asszimilációt illetőleg mondott, hogy többé szüksége ne legyen védőként fellépnie mellettünk; szivlelje meg szavait s vonja le azokból azt a tanulságot, hogy önhibánk az, ha minket két külön felekezetnek tartanak s ha az egyiket a másik rovására gyaláznak és ócsárolnak. Az egyetértés erős kötelék, melyet a legkonokabb antiszemitizmus sem képes elszakasztani; de ha erőnket elforgácsoljuk és önönmagunkat elgyengítjük, hiába a hős vezérek erőfeszítése, mert hagsereg nélkül azok sem képesek győzni.

A jelen eset igen alkalmas arra, hogy jobbainkat kórálmukból fölébressze s tette buzdítsa; nem kételkedünk benne, hogy ha komolyan megkísértenék most a két tábor közti kiegyezkedést, hogy az ne sikerüljön. Meg kell mutatni az elvakítottoknak, hogy egy gonosz ember az, a ki minden áron megakadályozza a hazai zsidók békés együttlétét, mert önző céljai gyűlöletük; figyelmeztetni kell őket, hogy tetteiről nyiltan számot kérjenek, de egyszersmind számadásait is vizsgálják meg, mert eddig az senkinek nem jutott eszébe, s akkor bizonyosan megnyílnak majd szemek s belátandják, mily rútul használták fel együgyűségüket és jóhiszeműségüket,

Szivleljék meg hitfeleleink a szt. énekes szavait mik így hangzanak: *מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד* — mily szép és kellemes, ha testvérek egyetértésben élnek. Neked pedig nemes férfiú azt mondjuk: *ד עמך* — isten veled nagy hős!

Wahrmann Mór beszéde.

A képviselőház június 9-iki ülésében.

Tisztelt ház! (Halljuk! Halljuk!) Azt hiszem, nem fogja a t. ház rossz néven venni, ha a parlamentáris szokástól eltérve, az előttem szóló képviselő ur nyilatkozataira nem reflectálok. Olyan ember, a ki e házban az ultima ratióról szól, a ki nem elégszik meg egy csomó zsidónak imitt-amott megölésével, hanem ennél többet vár, a ki határozottan azt nyilatkoztatja ki, hogy *c'est la guerre*, ez a háboru, határtalan háborura izgat, azt megengedem, hogy mint képviselő az immunitás védpajzsa alatt ily szónoklatokat e házban mondhat, de jogot arra, hogy én vele szóba álljak, nem tarthat, (Élénk helyeslés.)

Egyáltalában nem volt határozott szándékom t. ház, hogy a szönyegen levő kérdéshez szóljak: a vita folyamától tettem függővé, hogy abban részt vegyek-e és csak akkor véltem helyén lévőnek abban részt venni, ha ily nézet nyilvánítására érzem magamat indítatva arra, hogy mégis szót kérjek, mert a t. miniszterelnök tegnapi beszédeben, midőn azt mondta, hogy az orosz zsidók tömeges bevándorlását ez országba senki sem óhajtja s mint ő hiszi. a magyarországi zsidók sem óhajtják, némileg reám tekintett — meglehet, hogy tévedtem e tekintetben — ennél fogva kötelességemnek tartom erre nézve nyilatkozni (Halljuk!) nem mintha megbízatásom volna a magyar zsidók részéről, vagy mintha egyáltalában jogom volna a magyar zsidóság nevében szólni — erre jogom nincs, mert a magyar zsidóságnak erre hivatott közege nincs, a magyar zsidóságnak és egyáltalában a zsidóságnak e világon, semmi olyan szervezete nincs, (Ellenmondás a szélsőbalon) mely nevükben fellépésre jogosíthatna fel valakit. (Mozgás a szélsőbaloldalon.) Én tehát csak a magam nézetét leszek képes kifejezni; meglehet, hogy egy érzelemben vagyok többi barátaimmal is. Én a kérdéshez a legnagyobb tárgyilagossággal és elfogulatlansággal fogok szólni; megkönnyítette e tekintetben törekvésemet azon körülmény, hogy azon szónoklat, a melyet tegnapi Ónody képviselő ur tartott, általános visszatetszéssel találkozott. (Élénk helyeslés.) Szigoruan kérdéshez akarok tehát szólni. (Halljuk!)

Mi történt Oroszországban? Az orosz nép barbarismusa és vandalismusa, karöltve az ottani bürokrácia kapzsiságával, korrupciójával, (Felkiáltások: Ugy van!) mely a zsidóságnál elegendő kielégítést nem talált, s melyhez hozzájárult az ottani kormány kvalifikálhatlan eljárása, kitette az ottani zsidókat a legnagyobb fosztogatásoknak, tüzzel vassal való pusztításnak életök fenyegetésével, úgy, hogy a nagy részök, csak hogy pusztá életét megmentse, onnan elmenekültek. Azok száma, kik onnan elmenekültek, azon kutforrások szerint, melyek rendelkezésemre állanak, 20—30 ezer. (Egy hang a szélső baloldalon. „Élég sok!“) Ezeknek Oroszország geográfiai fekvésénél fogva első sorban a határon át Galicziának egyik városába, Brodyba kellett menekülniök.

A kérdés most az, vajjon általában károsnak kell-e tartanunk idegen fajnak tömeges bevándorlását Magyarországra? Szándékosan így teszem fel e kérdést. (Felkiáltások a szélsőbalon: mi is így teszszük föl!) Nem mondom, hogy orosz zsidók bevándorlását, hanem általános idegen elemek tömeges bevándorlását czélszerűnek, hasznosnak tartom-e Magyarországra nézve? (Helyeslés. Felkiáltások a szélsőbalon: Mi is így teszszük föl!) És így vetvén fel a kérdést, azt hiszem, ki lesz kerülve minden ellenszenv és

rokonszenv (Helyeslés) és ez által helyes ítéletre, nem pedig előítéletre jutunk. (Élénk helyeslés.) És így felvetődnek azért is tartom a kérdést, minthogy Szatmármegye közönsége maga is azt mondja kérvényében, és másutt is fölvetetett, hogy lehetnek olyanok, a kik előtt közigazdasági szempontból, miután némely vidéken a lakosság nem igen sűrű, kérdés alá jöhet, hogy nem óhajtandó-e a bevándorlás? Én részemről határozottan azt mondom, hogy azt czélszerűnek és hasznosnak nem tartom. (Élénk helyeslés.)

Nem tartom czélszerűnek és hasznosnak tömeges bevándorlását és tömeges megjelenését bármely idegen elemnek, (Helyeslés) legyen az — ismétlem — orosz zsidó vagy orosz nihilista, német szocialdemokrata, legyen az irhóni féni, legyen az szerb, oláh vagy szász. (Élénk helyeslés) és pedig azért, mert Magyarország jelen helyzetében az ily tömeges bevándorlást az állam czéljainak kockáztatása nélkül eltűnőni nem lehet. (Helyeslés.) Mert Magyarországnak mindenekelőtt az a feladata, hogy a magyar állam tökéletes magyar állammá váljék. (Élénk helyeslés. Egy hang a szélsőbalon: Törekedjenek arra a zsidók is!) Törekedjenek igenis ezek is! És arra, hogy tökéletes magyar állammá váljék, nem elégséges az, hogy minden egyes elemnél erősebb legyen benne a magyar. Én nem irtózom a statisztika felhasználásától, mint egyik tegnapielőtt előttem szólott t. képviselő ur, hanem kell, hogy a magyar elem erősebb legyen, mint valamennyi más eleme az országnak együtt véve, mert csak a magyarságnak legnagyobb terjedése, a magyar elemnek minden más elem fölötti fölülkerekedése adja meg a magyar állam létjogát, létokát és biztosítja létét. (Élénk helyeslés.)

Mint tudjuk, ezen a téren az utolsó évtizedben az országban határozottan nagy előrelépés történt; (Helyeslés) de ez még mindig nem elegendő, még mindig nem sikerült egészen minden idegen nemzetiséget asszimilálni, meglehet, hogy törvényeink elégtelensége, meglehet, társadalmunk közönye folytán, meglehet, más okok miatt. (Helyeslés.) Határozottan oda kell törekednünk, hogy az asszimiláció megtörténjék és mindent el kell kerülnünk, a mi ezen asszimilációt gátolja, akadályozza. (Helyeslés.) Mint hogy pedig minden új elemek az országba való tömeges bevándorlása azt határozottan gátolná és akadályozná, én részemről azt pártolándónak nem látom. (Helyeslés.)

Hogy félre ne értessem, kimondom, hogy én nem vagyok chauvinista és azzal, hogy a tömeges bevándorlás ellen szólok, nem ítélem el az egyenkinti bevándorlást, mint hogy nem irtózom attól, hogy egyesek, kik vagyonnal, munkaképességgel, szellemi tőkével az országba bevándorolni akarnak, és bizonyos határozott célok eszközzésére itt letelepedni kívánnak, új hazát magoknak keresve, attól elzárassanak. Azonban azt, hogy a bevándorlás tömeges legyen, azt Magyarország közigazdasági viszonyai határozottan meg nem engedik. (Helyeslés.)

Midőn ekként nem óhajtom az idegen elemek tömeges bevándorlását, azt bátran megmondhatom a nélkül, hogy azon vádnak tennem ki magamat, mintha azon szerencsétlen hitsorsosaim iránt a legnagyobb részvétet ne érezném.

Az egyik a másikat nem zárja ki s nem zárja ki annál kevésbé, minthogy ezeknek tömeges bevándorlását a maguk érdekében nem tartanám helyesnek. De nem tartanám azt helyesnek a magyar zsidóság érdekében sem. Mert nem lehet kétség az iránt, bármit mondjanak Magyarország közigazdasági viszonyairól, oly nagyon könnyen itt keresni egyáltalában véve nem lehet, mert közigazdasági viszonyaink olyanok, hogy azoknak, kik ide jönnek vagyonnal, az itteni szokásokat, az itteni nyelvet nem ismerik, bármilyen buzgók vagy törekvők legyenek is, itt olyan könnyen megélniök nem lehet.

E tekintetben a zsidó és keresztény közt különbség nincs. Látjuk, hogy a felső megyékből a keresztényekkel együtt hány zsidó család vándorol ki Amerikába, mert itt

inséggel és nyomorral kellett küzdenie, másutt kell létük alapját keresniök.

De a magyar zsidóság érdekében levőnek sem tartom a tömeges bevándorlást. A törvényhozás a politikai emancipációt határozottan kimondotta, s ezzel az emberiség irányában kötelességét teljesítette. De a társadalmi emancipációt dekretálni nem lehet.

A társadalmi emancipáció épen attól függ, hogy a zsidóság a magyarságba tökéletesen felolvadjon, annak szellemében működjék, mint e hazának többi polgárai. (Élénk helyeslés.)

Ez évek óta folyamatban is van és a ki a zsidók ebbeli törekvéseit az utolsó években elfogulatlanul figyelemmel kísérte, csak a legnagyobb elismeréssel nyilatkozhatik ez irányban. (Egy hang a szélsőbalon: Germanizálnak!) Ez nem áll! Az akademiában csak a minap tartatott egy felolvasás, ma is történt reá hivatkozás, melyben kimondott, hogy a fővárosban épen a zsidóság az az elem, mely legnagyobb mértékben magyarosodik. (Helyeslés.) s a magyar tudomány, a magyar művészet, a magyar sajtó és irodalom terén mindenütt fényes sikerrel működnek, tehát áll az, a mit mondtam. (Helyeslés.)

Az általam említett feladat nem oly könnyű, mert az ország felsőbb vidékén sok olyan zsidó van, ki nem, hogy nem magyarosodnék, mert az igen téves felfogás a t. képviselő urak részéről, ha azt hiszik, hogy azon felső magyarországi zsidók, az ugynevezett orthodoxok nem magyarosodnak, vagy nem tudnak magyarosodni, mint Herman t. képviselő ur mondta: ellenkezőleg a ki ismeri a felsővidékeket, a ki ismeri Bihar- Szabolcsmegyéket. (Ellenmondás a szélsőbal felől. Felkiáltások: Sáros- Máramarosmegye!)

Herman képviselő ur azt mondta, hogy az orthodoxok nem magyarosodnak, ha tehát az orthoxokról beszél, olyan megyéket kell felhoznom, hol az orthodoxok igen nagy mértékben vannak. Ha Herman képviselő ur azt mondta volna, hogy a sárosmegyei orthodoxok nem magyarosodnak, arra válaszoltam volna, de ő általánosságban az orthodoxokról beszélt, tehát erre azt mondom, hogy Bihar- és Szabolcsmegyében, ahol igen nagy számmal vannak az orthodoxok, annyira magyarok, hogy az ember, ha velük beszél, azt sem tudja, hogy zsidó-e (Helyeslés.)

És épen azért kell, hogy egy más irányban is az orthodoxok védelmére szálljak. Mert újabb időben iparkodás támadt, hogy a zsidóságot e kérdésben két pártra oszszák. Sokan vannak, kik azt mondják, hogy a neologok tisztességes, derék, jó hazafiak, csak az orthodoxok nem azok. Én leginkább válaszolhatok erre, mert a t. háznak azon tagjai, kik 12 évvel ezelőtt is itt voltak, leginkább tudhatják, hogy én előre figyelmeztettem azon veszélyekre, melyek támadni fognak, ha az orthodoxoknak törekvéseit, a kultura és iskola elhanyagolását, papjaiknak tulterjeszkedését a kormány és a törvényhozás dédelgeti. Én akkor figyelmeztettem azon bajokra, de kisebbségben maradtam, és épen ezen párt t. tagjai, (a baloldalra mutatva) szót emeltek akkor az orthodoxok mellett, a vallásszabadság fentartásának czime alatt. (Felkiáltások a szélsőbalon! Jókai!) És ott tévedés volt és tévedés van ma is. Az orthodoxok és neologok közt én nem ismerem el hitfelekezeti, vallási különbséget. Különbség van igen is a kulturában, különbség van abban a merev ragaszkodásban a vallásnak egyes szer-tartásai iránt, a mint különbség van az orthodox katolikus és indifferens katolikus közt. (Élénk ellenmondás és hosszas nyugtalanlás a szélső baloldalon. Halljuk!)

T. ház! Ezeket bátran felhozhatom ismételve, mert hivatkoztam rá, hogy én ezekre egy évtized előtt utaltam; tehát nem lehet azt mondani, hogy elfogultan itélek e kérdésben, mert nekem macskazenét rendeztek a fővárosban az orthodoxok 1869-ben, ugyanakkor, midőn a ház egy kiváló tagjának (Közbeszólás a szélsőbalról: Jókai! A jobb-oldalról: Zsedényi!) fényes fáklyás menetet rendeztek. (Általános derültség.)

De szükségesnek tartom ezt azért is, mert itt mindig a talmudra történik nagy örömmel és roppant készséggel hivatkozás. Azon két szónok, ki ez irányban e házban jelenleg egyedüli képviselője, nagyon szeret hivatkozni egy német, ugynevezett tudós könyvére.

Istóczy Győző (közbeszól.): Prágai egyetemi tanár. (Derültség.)

Wahrman Mór: Prágai egyetemi tanár és ugynevezett tudós, (Hosszas derültség) az ő kitünő művében: „Der Talmudjude“ foglaltatnak mindazok, mik előadattak azon talmud ellen s azon zsidók ellen, kik ehhez ragaszkodnak. Hogy milyen értéket kell tulajdonítani ezen ugynevezett tudós és prágai tanár iratainak, ha egyáltalában 10—20—100 író irataira hivatkozni lehet azzal a joggal, hogy abból határozott következtetést lehessen vonni, azt leginkább azzal fogom bebizonyítani, hogy a t. háznak, meglehet érdekelni fog némelyeket, egynémely dolgot fel fogok olvasni ezen tanár irataiból. (Halljuk.)

Az ő könyvében „Der Antichrist“, mely 1875-ben jelent meg, ezen tanár . . .

Istóczy Győző (közbeszól.): Tudós! (Derültség.)

Wahrman Mór: Megengedem, hogy tudós, ezt írta a protestantizmusról: „Wohin der Protestantismus seinen Fuss setzt, verdorrt das Gras, geistige Leere, Verwilderung der Sitten, schauerliche Trostlosigkeit sind seine Früchte; ein Protestant, der nach Luthers Recepten lebt, ist ein Ungeheuer. Vandalismus und Protestantismus sind indentsche Begriffe.“ (Hosszan tartó mozgás. Felkiáltások: Tessék magyarra fordítani! Nem szükséges!) Nem fordítom le, megértették a nélkül is és meglehet azt fogja valaki mondani, hogy hamisan fordítottam és elferdítettem. (Zaj a szélsőbalon.) Ugyanazon könyvének 79. lapján — bátor vagyok lapra hivatkozni, hogy azok, kik talán érdeklődnek, utána nézhessenek és ellenőrizhessék idézeteim helyességét, következőt mondott:

Ez Amerikáról szól: „Leser, die noch etwa denken möchten, Jene Menschen, die sich Reformatoren nennen, hätten irgendwelche persönliche Sittlichkeit besessen oder nur halbswegs erträgliche Lehren geäußert, mögen die Reformations-Geschichte des Herrn von Döllinger durchblättern. Redlichkeit liebende Protestanten, deren es in diesem Lande (Nord Amerika) nicht wenige gibt, werden mit Abscheu von ihren bisherigen Kirchen sich abwenden, wenn sie in Erfahrung bringen, was für Schurken jene waren, die den Protestantismus ins Leben riefen.“ (Hosszan tartó mozgás.)

Bocsánatot kérek, ha visszaéltem szólási jogommal, midőn én is idéztem, de a háznak t. elnöke multkori figyelmeztetése után ezt röviden tettem és nem akartam még többet idézni azon embernek művéből, kire itt hivatkozás történt a zsidókérdés fejtegetése alkalmából.

T. ház! Ilyen körülmények között részemről határozott megnyugvást csakis a kérvényi bizottság nyilatkozatában találok és azt mondhatom, hogy e kérdés törvényhozási intézkedéseket semmi tekintetben nem igényel. Nem igényel azért, mert a mint előadtam nem óhajtható, s a mint a kérvényi bizottság t. előadója előadta, a község- és honossági törvények kellő biztosítékot nyujtanak az iránt, de nem igényel azért sem, mert — ismételnem kell, a mit más helyen előadni szerencsém volt — t. i. az orosz-zsidók eddig egyáltalában ide nem jöttek, nem települtek, hogy nekik, de másoknak nincs szándékuk, hogy ide jöjjenek: így tehát ez a kérdés semmi aktualitással nem bír. Hivatkoztam már a szabadelvű párt konferenciáján — hiszen a lapok hozták a tudósítást, tehát elmondhatom itt is, — hogy eddig az orosz-zsidók nemcsak tömegesen nem jelentkeztek az országban, lehet egyesek, egyes családok, hogy jelentkeztek, de tömegesen nem. (Egy hang a szélső baloldalon: A Felvidéki Lapok irták!) Erre is válaszolok. Igaz, a Felvidéki Lapok hozták, hogy oda jöttek volna; és akkor rögtön nem magam, hanem egy t. képviselőtársam, a kinek testvére abban a városban igen tekintélyes közigaz-

gatási tisztviselői állást foglal el, egyenes felszólítást intézett hozzá és azt a választ nyertük, hogy az egész pusztá koholmány, hogy ott egy orosz zsidó sincs. (Élénk helyeslés jobbfelől) Csodálkozom, hogy a sajtóra és egyes lapok hireire most oly nagy súlyt méltóztatnak fektetni. (Derűtség.)

Ismétlem, a miniszterelnök ur is kifejezést adott, hogy itt egyáltalában nincs orosz zsidó, ide nem jöttek, ide nem is akarnak jönni, nem is akarja senki, hogy ide jöjjenek. Ezt bátor leszek illusztrálni. (Halljuk!) Ha az orosz menekülők, a kikért igen melegen érzek, a kiket biztos halálra kiadni egyáltalában nem akarnék, ha ők egészen magukra volnának hagyva, mint annak idején volt a lengyel menekültek ügye, mint Magyarország szabadságharcza után a magyar menekültek voltak, (Nagy zaj és élénk ellenmondás a szélső balfelől. Halljuk!) hogy senki sem gondoskodnék róluk: akkor könnyen megtörténhetnék, mert a menekülő oda megy a hova mehet, hogy ide is jönnek. De épen az orosz zsidó iránt egész Európában és Amerikában a legnagyobb részvét mutatkozik. (Ellenmondások a szélső baloldalon.) Ma is olvastunk felhívást, hogy Párisban bizottság alakult — és nem az Alliance Israelite közreműködésével, (Ellenmondás a szélsőbalon,) melynek élén Hugo Viktor áll, melynek tagjai és a felhívás kibocsátói, a kik azt aláírták a tudomány, a művészet és politikai élet legfényesebb európai és világhírű férfiai: Gambetta és 10—15 más nevezetesség. . .

Szalay Imre (közbeszól:) Hiszen az is zsidó volt! (Hosszas derűtség.)

Wahrman Mór: (Halljuk!) Hát ismétlem a legnagyobb részvét mutatkozik nemcsak hitsorsosaik körében, megengedem és a t. ház egész egyszerűnek és természetesnek fogja találni, hogy legfokozottabb mértékben épen hitsorsosaik körében és ily módon nagy összegeket gyűjtöttek ezen szegény menekülők elszállítása, elhelyezése céljából. Organizáció történt e tekintetben. Bizottságok keletkeztek, a melyek ezen szerencsétlenek elszállításával, ellátásával és elhelyezésével foglalkoznak. Ilyen bizottság alakult Amerikában, Londonban, Párisban, Berlinben és Bécsben. Mindezek más célra nem tűztek ki maguk elé, mint hogy ezen szerencsétlenek kiszállítsassanak Amerikába, Kanadába. Egyiknek sem jut eszébe, hogy ezek itt Európában, akár Magyarországon, akár Ausztriában, akár más országban helyeztessenek el, felosztatott az egyes bizottságok közt a szerep akként, hogy a bécsi tartozik gondoskodni arról, hogy azok a szegény emberek élelmezést, ruházatot kapjanak és hogy azok, a kik netalán vissza akarnak élni a kegyadományokkal, visszautasítsassanak és visszaküldessenek Oroszországba. A berlini bizottság gondoskodik arról, hogy azok, a kik Hamburgba vagy Brémába utaznak, utiköltséget és ottan elhelyezést nyerjenek; a párisi és londoni arról, hogy a többiek elhelyezése hajókra és elküldése Amerikába biztosan eszközöltessék. Az amerikai bizottság pedig gondoskodik arról, hogy azon szegény emberek, a kik oda mennek, ellátsassanak, utmutatást nyerjenek, hogy hová telepedjenek le, és hol keressenek maguknak új hazát. Ily körülmények közt nem lehet tartani attól, hogy a kérdés aktuális; ezt, azt hiszem, minden elfogulatlan ember át fogja látni. (Helyeslés a jobboldalon.) És ily körülmények közt én tökéletes megnyugvást találok, a mint mondtam, a kérvényi bizottság határozati javaslatában és nem fogadhatom el Herman Otto t. képviselő ur határozati javaslatát; nem azért, mintha abban nem találnám sok tekintetben a rokonszenyűnek és elfogulatlanságnak kifejezését, de azért, mert, a mint mondtam, még látszatát is ki akarom kerülni annak, hogy ebből általában zsidókérdést akarnék csinálni; másodszer azért, mert oly határozott kifejezését annak, hogy okvetlenül minden körülmények közt gondoskodni kell arról, hogy ide senki ne jöhessen, a magam részéről nem fogadhatom el. Nem fogadhatom el, mint ember, mert az emberiesség legszentebb parancsaival ellenkezik, hogy minden körü-

mények közt eltiltassék az idegeneknek bejövetele; nem fogadhatom el, mint magyar, mert ez, mint a miniszterelnök ur is felhozta, épen a magyar nemzetnek minden tradícióival ellentétben áll; (Élénk helyeslés) nem fogadhatom el, mint zsidó, mert nem lehet követelni, hogy esetleg hitsorsosaimat a biztos halálnak kiszolgáltatassam.

Hogy én e tekintetben egészen elfogulatlanul nyilatkoztam, ezt abból is láthatja a t. képviselőház, hogy Herman Ottó t. képviselőtársam határozati javaslatának második részét sem fogadhatom el, mely odautasítandónak véli a kormányt, hogy lépéseket tegyen arra nézve, hogy ilyen dolgok többé ne történhessenek Oroszországban és hogy a költségek az orosz kormány által viseltessenek. Már pedig, ha felekezeti szempontból bírálnám a kérdést, el kellene fogadnom a határozati javaslat ezen részét, mert hiszen ez leginkább szól a zsidóság mellett. De nem fogadom el azért, mert nem vélem odautasíthatónak a kormányt, hogy oly lépést tegyen, mely esetleg kellemetlen következményekkel járna az országra nézve. Óhajtanék vélem én is, hogy az európai diplomácia, az európai államok foglalkozzanak e kérdéssel és ha sikerülne [az osztrák-magyar külügyi kormányzatnak a többi nagyhatalommal egyetértőleg sikeres lépéseket tenni e kérdésben, én volnék a legelső, a ki ezt örömmel üdvözléném. (Helyeslés a jobboldalon.)

Én ahhoz is szívesen hozzájárulnék, hogy ezen iniciatívát megbízható formában pl. az osztrák-magyar kormány tegye meg, de utasítást adni a nélkül, hogy a viszonyokat tüzetesen ismernők, a nélkül, hogy a következményeket beláthatnók, melyek abból az országra hárulnának, én adni képes nem vagyok. Mert én azt az erkölcsi vereséget sem akarom az országra felidézni, melyet Anglia, Franciaország tapasztalt azért, mert az egyiptomi kérdésben nem jártak el egyértelműleg a többi állammal, (Helyeslés jobbfelől.)

T. ház! Nem tartok attól, hogy zsidó-kérdés fog támadni az országban, bármennyire izgassanak is egyesek és utaljanak egyesek a jövőre. Én bízom ezen törvényhozó testület bölcsességében, bízom a kormány eljárásának erejében és azon iparkodásban, hogy a mennyire lehet a humanismus érdekeit mindig és minden alkalommal összhangzásba fogja hozni az ország érdekeivel. Bízom a magyar nép józanságában és igazságérzetében. (Élénk helyeslés) mely magát nem hagyja egykönnyen félrevezetni, ámbár egyesek iparkodnak a talajt arra mindenféle ganéj trágyával előkészíteni. (Élénk, zajos helyeslés. Ugy van! jobbfelől.) Mindezekben bizván, ezen bizalommal kérem a t. házat, méltóztatassék a kérvényi bizottság véleményét elfogadni. (Hosszu élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)

Zsidókérdés a képviselőházban.

(Junius 9.)

A zsidókérdés a képviselőházban nagy hullámokat vetett s közben oly botrányra is vezetett, mely kinos feltűnést okozott és a magyar képviselőház történelmében dicstelen eseménykép lesz följegyezve. Istóczy Győző volt az első szónok. Beszéde nem keltett annyi érdeklődést sem, mint más ilyféle nyilatkozatai. Ismételve már sokszor elmondott vádjait, hogy a zsidóság mikép teszi tönkre az egész világon a kereszténységet, idézett német röpiratokból s kijelenté, hogy az európai nemzeteknek joguk van e hódító népfajjal úgy bánni, mint ellenséggel szokás. Aztán fejtegeté, hogy Amerika sem fogja bebocsátani a zsidók vagyontalan tömegét. Európában pedig nyíltan megindult a harcz, tehát nincs más hátra, mint hogy a zsidók vándoroljanak régi hazájokba; Rothschildéknak s a többi gazdag zsidóknak van elég pénzök, hogy Palaesztinát és a szomszédos tartományokat a finánciális zavarokkal küzdő török kormánytól megvegyék. A kérvényi bizottság-

nak orosz zsidókra vonatkozó javaslatát nem fogadta el s kifejezte reményét, hogy nemsokára megjön az idő, mikor az ő javaslataira hallgatni fognak.

A ház derültsége kísérte a beszédet, aztán Wahrmann Mór szólalt fel általános figyelem között. Mint beszédjéből látszik, előre bocsátá, hogy nem volt elhatározott szándéka beszélni, ha csak oly nyilatkozat szüksége nem merül fel, melyet csupán ő tehet meg. Nincs megbízása a magyar zsidóság részéről, mert a zsidóságnak általában sehol sincs oly szervezete, mely valakit feljogosítana, hogy az ő nevökben fellépessen; ő tehát egészen tárgyiasan jelenti ki, hogy a legmélyebb részvétellel viseltetik az Oroszországból kiűzött zsidók iránt, de Magyarországra való tömeges beköltözésüket ép úgy nem kívánja, mint nem kívánná orosz nihilisták, féniek, szászok, szerbek vagy bármily idegen elem beözönlését, még pedig azon oknál fogva, mert Magyarországnak mindenekelőtt magyar állammá kell válnia, a magyar elemnek erősebbnek kell lennie, mint a többieknek együttvéve, idegen elemek beözönlése pedig ezt zavarná. Ezután rámutatott Wahrmann arra, hogy a zsidóság igenis magyarosodik, érinté az orthodox és neolog zsidóság kérdését, utalva arra, hogy az orthodoxok is jó magyarok ugyan például Biharmegyében, de a képviselőház hibát követett el tizenkét évvel ezelőtt, mikor a haladást képviselő neologok ellenében az orthodoxok védelmére kelt. Jellemezte még Wahrmann ezután az Istóczy által idézett német írókat s kifejezve hitét, hogy Magyarországon soha sem sikerül zsidókérdést csinálni; a ház élénk tetszése közt fejezte be beszédét.

Utána Hentaller Lajos szólt a szélsőbali indítvány mellett, melyet Szalay Imre is pártolt főképp azért, mert a zsidók fuxinnal hamisítják a bort; a kérvényi bizottság javaslata mellett Országh Sándor, Busbach Péter és különösen Irányi Dániel szólalt fel melegen.

De ekkor a képviselők figyelmét már egyéb foglalta el, mert gyorsan híre terjedt egy a házban történt botránynak, melyet Istóczy Győző provokált. Wahrmann Mór beszéde végén, ama szavakat mondá, hogy bizik a magyar nép józanságában, mely nem fogja magát félrevezetni engedni. „Ámbár egyesek iparkodnak a talajt arra mindenféle ganéjtrágyával előkészíteni;“ e szavakat szónoki taglejtéssel kísérte s a mellette ülő Istóczy Győző ezt magára vette.

Wahrmann a beszéd után a könyvtári helyiségbe ment, hová csakhamar beléptek Ónody Géza és Szuhányi Ödön képviselők s Istóczy nevében ama szavakért elégtételt kértek. Wahrmann kijelenté, hogy ő nem mutatott Istóczyra, csak szónoki gesztust tett, Istóczyt sérteni sem akarta s ezért a kihívást nem fogadja el. Az egyik segéd e nyilatkozatot kielégítőnek találta, de Istóczy nem s kevés idő múlva maga is megjelent a könyvtárszobában. Wahrmannhoz lépett és így szólt: „Ön engem megsértett s nem fogadta el az elégtételt kérő kihívást. Én önt ezennel a tanuk előtt hitvány gazembernek nyilvánítom.“ Wahrmann így felelt: „Én nem sértettem meg önt s oly nyilatkozatot adtam, melyet egyik segéde is kielégítőnek talált. A támadást visszautasítom és az ön által használt címeket önre ruházom.“ Erre Istóczy fölemelte kezét s bár Rohonczy Gedeon megragadta, mégis vállon érinti Wahrmannt. Többen odasiettek s a két vitázó közé lépve, megakadályozták a tettelegességeket.

Az eset roppant izgalmat okozott s a képviselők nagyobb részét rendkívül le is hangolta, hogy a parlament házában ilyesmi történhetik; a képviselők a folyosókra csoportosulva vitatták a teendőket, Wahrmann pedig eleinte a ház elnökének akarta bejelenteni az esetet s már a terem ajtajában állott, de lebeszéltek; kihivatta tehát Vizsolyi Gusztávot, a szabadelvű párt elnökét, s kijelenté, hogy a párt részéről elégtételül követeli Istóczynak a pártkörből való kizárását. Vizsolyi azonnal értekezett a miniszterekkel, mialatt Istóczy izgatottan járt-kelt a folyosón, aztán benyitott a miniszteri szobába és kérdé a kormányel-

nöktől, igaz-e, hogy ki akarják zárni a klubból? Tisza Kálmán azt felelte, hogy nem tudja, mit fog a kör határozni, de azt tudja, hogy a pártnak számos tekintélyes tagja a történetek után nem kíván Istóczyval egy körben maradni; egyuttal sajnálatának adott kifejezést, hogy művelt emberek közt ilyesmi történhetik. Istóczy távozott s kevés idő múlva bejelenté Vizsolyi pártelnöknek, hogy kilépett a szabadelvű pártból. A szabadelvű párt örülhet, hogy végre megszabadul Istóczytól; a botránynak a pártra nézve ez a haszna.

A miniszterek és képviselők közt történt megállapodás következtében azonban még további lépés is következett. A ház elnöke déli egy óra tájban számos képviselő kívánságára zárt ülést hirdetett s a karzati közönség távoztával a tanácskozás majd három óráig tartott. Ekkor az ülés ismét megnyitván, az elnök a következő nyilatkozatot tette: „Arról értesültem, hogy a gyűlés folyama alatt a házon belől egy képviselő a másik képviselőtársát tetteleg bántalmazta; azt hiszem, a t. ház nevében kimondhatom, hogy a ház e tény fölött rosszalását fejezi ki.“ Ezt egyhangulag elfogadták s ezzel az ülés véget ért. Mivel azonban szombaton az ülészakot minden esetre be kellett rekeszteni, délutáni öt órára újabb ülés tartását határozták el.

Ez ülésben felszólt Orbán Balázs, kárhóztatva a türelmetlenkedés hevét oly országban, mely mindig a türelmesség nemes hírében állott s kárhóztatva Istóczyt is, ki a vitát elterelte rendes medréből. A Herman Otto javaslatát is csupán azzal az indokolással fogadta el, hogy magunkon sem vagyunk képesek segíteni, nemhogy másokon. Tisza Kálmán is beszélt s többi közt szintén sajnálkozást fejezett ki a fölött, hogy a mérsékletet sokan nem tartják meg a házban oly kérdésekben sem, melyek nagy mérsékletet igényelnek, Hermann Ottó és Berzeviczy Albert zárbeszédei után roppant többséggel: felállva fogadták el a kérvényi bizottság javaslatát.

A botránynak Wahrmann Mór lovagias folytatást adott. Herczeg Odescalchi Gyula és visonti Kovách László által elégtételt kért a mindenki által elítélt botrány előidőzőjétől; a párba kétszeri megakadályoztatás után Erzsiben végbe is ment, de mindkét fél sértetlen maradt.

Pár őszinte szó a „zsidó-kérdéshez.“*)

A német- és orosz zsidóüldözések XIX-ik századba nem illő barbarismusát, jogilag és erkölcsileg is kárhóztatva itéli el minden józan ember!

Tán attól se nagyon félhetünk, hogy az üldözések lángja átharapódzik édes hazánk határaitra, mert ismerjük magyar népünk józan-, tolerans-, néha tul loyalis természetét és jogtiszteletét. Igazolja ezt a magyar történelem, az Árpád- és vegyes házi királyoktól kezdve — midőn az országos adókat, vámokat és harminczadokat az akkor is élelmes izr. honfiak vették bérbe és bizonynyal (hogy maguk se veszítsék) szigoruan beszédtek stb. mégis ily orosz-német üldözéseket hazánkban nem szenvedtek.

Mégis jobb szolgálatot vélek tenni ez ügynek mostani őszinte szellőztetésével, mintsem agyonhallgatásával, — mert a hamu alatt izzó parázs is hamarabb elpörnyed, ha kikapartatik.

Profetizmust sem vindikálok magamnak, de mégis megjósoltam évekkal ez előtt a „Zala“ hasábjain, — hogy e kérdés szőnyegre jön Európában és hazánkban is, — de akkor tán csak mosolyogták a szerény falusi dilettáns politikusnak jóakaratu intelmeit — vagy a távol jövőre hitték elmaradását. És ime már szőnyegre került, mert korunk a gyors átmenetek korszaka — s az ily kérdéseknek gyors érlelője!

*) Valahányszor keresztény ember tollából folyt jóakaró intelmeket olvassunk, mindig kötelességünknek tartjuk azokat lapunkba átvenni, tudván, hogy a szívből eredő szó rendesen ismét szívre hat. Szerk.

Elmondtam én már, hogy aki egy egész fajt — egész felekezetet vagy osztályt — egyes eltévedt tagjaiért elitél; — csak magáról ad ki szegénységi bizonyítványt; mert még az elitelt rabok közt — az erdei duhajok közt is akárhány jó ember van — néha azoknál is jobb, mint akik itthon szabadon járunk! . . .

Elmondogattam, hogy magyar fajunk szaporítlan — tehát szaporítani kell — *serre legalkalmasabb* az izr. elem — mert nincs máshová gravitálnia s már is érezelemmel nagyobb részben magyar, — rég egy levegőt, egy jogot élvez velünk — nem is genirozhatja a beolvadás: mert nem a cigány népbe, hanem a magyar nemzetbe beolvadását kívánjuk — a magyar nemzetbe, melynek több szép tulajdonságai mellett historiai multja — világtörténelmi szerepe volt, van és lesz! . . .

Elmondogattam, hogy az összeházasulásnál mit nyerne mindenik, hogy mit adna másik — cserébe — commassatióba. Sőt irtam, hogy fajunk elleni bünt követ el, aki a polg. házasságot késlelteti.

Irtam a mezőgazdaságnak — „*conditio sine qua*“ fontosságáról — és esélyeiről, — hogy ezt, mely édes mindnyájunkat táplál — ezt mégis a vinczellérbogártól kezdve a haragos Ég sujtó jégzáporáig, — a drótféregtől a finantz — akarom mondani a phylloxeráig — de minden vámolja, — tehát az uzsorától mint rajta élődsi féregtől óvni, menteni kell erélyesen.

Irtam, hogy mennyire csalogóka azon modern pápaszemes juris doktorok tévtana: mintha a pénz csak oly privát forgalmi tárgy volna, mint akár a bor, gabona vagy marha, — min a tulajdonos jogosan bármennyit nyerhetvén: tehát a pénzen is; (?) vitatkoztam e felett okos emberekkel — emlékeztettem, hogy a pénzt már a rómaiak sem mondták „*res*“-nek, hanem „*nervus rerum*“-nak. Tehát az nem oly tárgy, mint egyik vagy másik, hanem az összes földi tárgyaknak m. e. közvetítő szelleme! stb. végre is azon drasztikus okommal győztem meg, hogy lám a pénz azért se privat — de közvagyon, mert míg a birkára, lóra stb. a privat gazda stampigliója van sütvé: lám a pénzen az ország és fejedelem czimere diszlik, — tehát róla és kamatoztatásáról eszjog szerint (hát még eszélyességi okokból!) intézkedni joga, sőt kötelessége.

De mentettem, lehetőleg — az uzsora gyakorlóit is — irván, hogy lám a tévtannal saturált törvénykezés a dott szarvat nekik — a modern niveaura helyezkedés hiúságából! mintha mi Belgium vagy Franciaország volnánk? (No hát aztán szégyen fejfel vissza is vonták a kamat szabadságot — de későn, mikor már sokan koldulnak miatta!)

Irtam, hogy izr. polgártársaink közül többen más functiók teréről tiltva levén a multban, erre kényszerítve rá szoktak, — majd másként lesz most, midőn a magyar korona aegise alatt kapu nyitattott mindnyájunknak — nem is úgy lassanként mint Romániában — de egyszerre — tán rohamosan is, mely rohamban az indolensebbtuzok természetübb magyar faj itt-ott el is gázoltatik!

Mentettem úgy, hogy az uzsora olyan mint az iszákosság. egyik krigli kívánja a másikat! . . . És ha magyar ember gyakorolta imitt-amott, annyira nem maradt hátra izr. collegáitól, hogy a népszava kimondá rájuk, hogy „két zsidó és három örmény veszett el bennünk.“ (Ez is magyar népünk igazságot osztó jog fogalmára vall.)

Igaz, hogy a szabad kamat eltörlését keveslem és kívánom az uzsorának büntetését is, mint volt, — mert őseink törvényhozási bölcsességét (eszélyes védekezését fajunk és nemzetiségünk tekintetében is) igazolják a „pusztaszerző“ 48-ig hozott törv. cikkelyek ezerévi államéletünk!

Irtam, hogy elkeserítő az, hogy míg a szegény gazda egész évi fáradságának gyümölcsét egy órai fagy semmivé tevén — józan szorgalma mellett is tönkre megy, — az uzsorás pedig amannak verejtékéből (heverve is) előre megy, — fogadják meg a lebergi rabbinak ta-

nácsát, hogy adják magukat minél többen a legigazabb pályára: a mezei gazdálkodásra! — És lám teszik is már!

A „*nomen, omen*“ cikkemben sürgettem (mikor még nem volt ily divat) a névmagyarosítást. Mert hiába kicsinylik ezt sokan, — mert külsőségben nyilatkozik a szellem, — mert az „ige mikor testté lön“ váltá meg a világot! stb. És lám divatba jött is már!

Ily módokon véltem és vélem én megoldhatni a „zsidó kérdést“ édes hazánkban, — az az, hogy legyenek szívvel, lélekkel — ne csak — de névvel és foglalkozási módjukkal magyarok! — Nincsenek már szorítva csupán a kereskedői és pénztözséri pályákra.

Hagyják el — nem vallási hitüket — hanem hitüknek lényegtelen külső sallangjait, — Cultussuknak a zarkózott és más felekezeteket méltán sértő orthodox czafrangjain, — midőn például a keresztény főzte ételből — de még edényéből se esznek, mintha mi mindnyájan bélpoklosok volnánk!*)

Vagyis: ne zárkózzanak, ha közénk akarnak jutni. — Jöjjenek, ha hívjuk őket, — simuljanak. Vessék el az ily apró de sértő válaszfalakat, ha mi a nagy kaszt bástyákat már ledöntöttük!

Nekem számos izraelita jó barátaim vannak. És csak nem rég birtam egyiket kapacitálni, hogy első sorban kell lennünk magyaroknak, azután katolikns, protestans vagy izraelitáknak — és még azután szabadelvűeknek, — mert előbb születünk magyarnak, azután avatnak vagy keresztelnek egyik vagy másik felekezeti nyáj közé!

A „szabadelvűség“ pedig szép növény, nemcsak belöldi — hanem — hogy ugymondjam „világkeresleti cikk.“ De a költőként:

„Teremt-e Isten több magyart —
Mig a világ és napja tart —
Ha mi is elfogynánk!?“

Vetkezzék le a Cosmopolitaságot — az „*ubi bene ibi patria*“ ódon jelszava Nekünk „itt élünk halnunk kell.“

És mind e jóbaráti őszinte intelmeket sürgetni — az egyesek ósdi bal szokásait — egyeseknek öröklött s a mult kényszerhelyzettel eddig menthetett hibáit és kapzsi pénzszomját ostorozni hivatva van első sorban maguknak izraelita polgártársainknak tulnyomólag nagyobb számú józan része! Tegyéek hát!**)

Teszik is. — Példákat tudnék rá közelemből is — hogy a józan és önérdüküket jobban felfogó nagyobb rész őszintén ostorozta azon egy-két megcsontosult konok uzsorást, akik nem látják az idők jeleit, — a kik miatt egész felekezetükre háramlik a nyers tömeg gyűlölete, mert ez nem mindig tud distingválni! . . .

De még most „*exempla sunt odiosa*!“ csak ha hitfelei jó tanácsa se fogna rajtuk: lennének a nyilvánosságnak átadandók.

Röviden ismételve — jóbaráti intelmeim ezek volnának:

1-ör. Hántsák le maguk-magukról, az egy igaz Istent hívő ő s régi vallásukhoz időnként hozzá tapadt orthodox szertartások azon lényegtelen czeremoniáit, melyek a hitet nem is érintik, de a más felekezeteket sértik — önmagukat pedig elkülönzik!

2-or. A kül-firmában névben is mutassanak magyart. Hisz jól tudják, mily fontos az Auszlag — a kül-firma! Jelzi, hogy mi van belül a boltban, — noha többet is — azt is ami nincs! Az egyiptomi vörös-kereszt is kívülre volt mázolja az ősök házfalán, mégis eltávozott tőle az „öldöklő angyal“ a pestis.

*) Czikkiró, úgy látszik, nem tudja, hogy az ételtörvények a zsidó vallás egyik lényeges részét képezik, különben fel sem hozta volna ezt, mert ő maga sem kívánja, hogy a zsidók Mózes tanának lényeges tételeit megtagadják. Szerk.

**) Meg is teszik a sajtó utján ép úgy, mint személyes érintkezésben, de évszázados szokásokat nem lehet egyszerre kiirtani. Legyenek csak egy kis türelemmel keresztény polgártársaink, majd meglátják, hogy ez is megtörténik. Szerk.

3-or. A tulnyomó józan része vegye o s t o r h e g y r e az itt-ott még jelentkező kapzsi uzsoráskodókat — utalván őket inkább a földmivelésre — hadd tanulják meg mint kell h a r m a t é r t i m á d k o z n i — s h a m á r j ó l t u d j á k , h o g y „hány 8 kalács“ azt is tanulják meg : „miből lesz e 8 kalács!? Végre :

4-er. Épen most, e szegény hontalanított orosz menekülők betelepítését ne felekezeti, de magyar hazafias szempontból fogják fel. Mert közelebb az inga palátnál. A szentnek is befelé hajlik a keze. Az irás is (Isten után) első helyre tette az önmagunk iránti kötelesség Ő-át és csak azután a felebarátunk irántit. Pedig nekünk az ő betelepülésük csak kárunkra lenne — főleg felső megyéinkbe — honnét az itt szülötteink is kivándorolni kénytelenek, — tehát miglen itt szülötteink kibujdosnak, — csángó magyar testvéreink pedig bejönni kérekednek — mégse hozhatjuk őket, addig magyar hazafias szempontból nem nagy örömmel telepíthetjük e szerencsétleneket.

Ily felfogások és alkalmazkodások mellett ugyhiszem és imádott magyar nemzetem józanságától remélhetjük is, hogy a „zsidó-kérdés“ — éles értelmében — nálunk meghal mielőtt megszületné!

Vajha!

Czigány Károly.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Ováció Wahrmannak.** A magyar kereskedelmi csarnok választmánya, W a h r m a n n Mór orsz. képviselőhöz, a szatmári kérvény tárgyalásakor tartott beszéde alkalmából köszönő feliratot intézett, melyet e hó 12-én testületileg nyújtott át. A 48 tagból álló küldöttséget H u b e n a y József alelnök vezette és beszédében kiemelte, hogy Wahrmann nemcsak a hazai kereskedelem érdekében tud sikra szállni, hanem akkor is, midőn a lelkiismeret és szólásszabadság hatalmas elveit kell védeni. Wahrmann meleg szavakban fejezte ki köszönetét. — A Lloyd-kávéházban mintegy 80 zsidóvallású egyet. hallgató gyűlt össze tegnap este, hogy megbeszéljék, mily állást foglaljanak el a legutóbbi országgyűlési mozgalmakkal szemben és mily módon rendezzenek ovációt Wahrmannak. Hosszas vitatkozás után ezt az utóbbi tervet elejtették, de elhatározták, hogy a hirlapokban tiltakozni fognak az ellen, mintha a zsidók germanizálnának és nem volnának elég hazafiasak.

— **Egy borsódi agg ref. lelkész,** Édes Albert elbeszéli a „Pol. Ujdonságok“-ban, hogy husz év előtt Mező-Csáton is előfordult a gyanu, hogy a sakter megölte a templomban a nála szolgált fiatal, csinos keresztény leányt. A ref. esperes, (ki maga volt az eset mostani elbeszélője) és a csáti lelkész csillapíták le a borsúra készülő alnépet. Másfél év múlva a leány hazakerült s akkor derült ki, hogy egy rimaszombati fazekassal tünt el, a kivel a korcsmában ismerkedett meg.

— **Ruhát az orosz zsidóknak.** Megérdemli a följegyzést azon elismerésre méltó buzgalom, melylyel a veszprémi izr. nőegylet kezdeményezése folytán az orosz száműzött zsidók nyomorát enyhítendő, ruhákat gyűjtöttek és mint értesültünk az egylet elnöknője, Aldstädter Józsefné urnő, a helybeliek áldozatkészségénél fogva szép mennyiségű ruhadarabokat el is küldött már.

— **Az aradi városi kapitányság** zsidóellenes röpiratokat kobzott el, melyeket egy utazó ügynök ott árult.

— **A nyiregyházi tanult zsidók,** ugymond egyik vidéki lap, dr. Heimannal az élükön, kijelentették, hogy keresztény hitre térnek át, ha kiderül, hogy Solymosy Esztert zsidó vallásos szertartási célból gyilkolták meg. S az illető lapszerkesztő nem veszi ki ez állításból a gunyt? Hát komolyan hiszi, hogy van józan ember a világon, a ki a zsidókról költött e mende-mondát elhiszi?

Szerkesztői posta.

Sz. L. Veszprém. Köszönjük Az egyiket már felhasználtuk, a másikat talán a jövő számban.

St. I. Léva. A napi dolgok ez alkalommal kiszorították; jövő számban folytatjuk. Beszél-e kartársaival?

M. B. Budapest. Ön rossz néven veszi tőlünk multkori megjegyzésünket, mert nem hiheti, hogy van tisztességes ember, a ki fél évig elfogadna lapot, a nélkül, hogy fizetne. Hogy állításunk valóságáról meggyőzzük a sok közül csak ötöt írtunk ide; azaz minden branchból egyet-egyet: **Mikó Sámuel,** Szeged; **Grünfeld Náthán,** ügyvéd Nyitrán; **Roder M.** kereskedő Kaposvárott; **Pollák** kávé Szombathely és **izr. hitközség** Pásztbon.

SZÉPIRODALMI CSARNOK.

A halottak napja.

Kompert Lipót után Grosz Victor.

(IX. Folytatás.)

Az ellenkező házsoron egy ajtó nyílt meg; csakhamar közelgő léptek voltak hallhatók.

Az utcán minden elcsendesült... Egy férfi alak közeledett azon helyhez, honnét előbb a nyöszörgés hallatszott. Mily megdöbbenő viszontlátás volt ez.

Egy rongyokba burkolt nő, fejét mellére lecsügesztve... ölében egy kis fiu... Mindkettő aludt.

Mennyire lesoványodott! Mennyire kingyötörte szépség! E csoport láttára a férfi egész teste megrendült. Elődé arcát... ajkai akaratlanul egy szót rebesgettek.

„Blümele!“

E megszólításra két sötét szem nyílt meg, az alvó felemelé fejét, melynek hajfürtjeivel a lengedező szél enyelgett.

Csak most látszott, hogy mennyire halvány és lesoványodott volt a fiatal arc.

„Blümele!“ szóla még egyszer a férfi és kezével izzó homlokát simogatta.

„Mégis jó,“ mintegy álmában beszélve az asszony, „jó, hogy megemlékeztetsz a járzeitről... Itt az ideje?“... A nő egész testén rögtön borzadály futott végig, mintha fáznék. Ez tökéletesen felébreszté.

„Jaj nekem!“ sikolta fel és fejét ismét lecsügeszté. „Ez Mayer, unokafivérem!“

„Felismertél Blümele?“ kérdé Mayer örömtől reszkető hangon, mire szemei könnybe lábadtak.

„És te nem riadsz tőlem vissza?“ kérdé félenken Blümele, a nélkül, hogy Mayerre tekintett volna.

„Légy üdvözölve, ezerszer üdvözölve kedves Blümele!“ mondá Mayer kezét Blümelenek oda nyújtva.

De Blümele elborzadt és nem viszonozta rokona üdvözlését.

„Otthon vagyok, hogy üdvözölsz?“

„Hol képzéled, hogy vagy, nem állok előtted?“

„Mayer!“ mondá a szegény asszony, mire arcza ijesztő félelmet árult el... „egész éjjel e padon ültem... én és gyermekem... a kutya ugatott... s ő odafönn bizonyára tudta, hogy én vagyok itt. Alhatik-e az atyai szív, ha tudja, hogy rég nem látott gyermeke közelében van?... De egyszer sem mondá... jő fel Blümele, jő gyermekem! pedig itt ültem egész éjjel.“

„Egész éjjel!“ mondá Mayer a harag és szájalom hangján.

„Bizonyára tudta“, folytatá Blümele miközben fölfele tekintett, „hisz okvetlen rám ismerhetett!... ugy-e bár Mayer.“

Mayer erre mit sem válaszolt.

Kis vártatva Mayer meghatva mondá: „Tudod Blümele én neked mindég jót akartam, mindég igaz barátod valék. Tudod még azt?“

„Igen“ válaszolá Blümele fájdalom telten, „de én.“

„Hagyjuk most ezt, hagyjuk a multat! ha tudod, akkor most ugy cselekszel, mint rokonod Mayer tanácsolni fogja. Megfogadod?“

Blümele nem szólt.

„Itt nem maradhatsz?” folytató Mayer, „egy perczig sem tovább. Nem szabad, hogy atyád megtudja ittlétedet. Jőj inkább lakásunkra... pihenjétek ott ki magatokat, még csak szüleim sem fogják megtudni, hogy vendégeim vagytok, míg azt meg nem mondom. Ott azután megbeszéljük, hogy mi teendők legyünk. Akarod?”

„Mi dolgod van itt kora reggel? kérdé Blümele, nem is figyelve Mayer szavaira.

„A szomszéd faluba akartam menni!” volt Mayer válasza, „de a paraszt még várhat néhány nap a gyapjuval... „Jössz Blümele?”

És én atyám házától távozzam? Azon háztól, hova tartozom? felelé keserűen Blümele.

„Jőj csak, jőjj,” biztatólag Mayer.

Annyira esdeklő volt hangja, egész lénye sugárzott az őszinteségtől, arczáról mély komolyság volt olvasható!

Ugyanaz a Mayer volt, kit négy keze miatt annyit gyonyoltak?

„Veled megyek Mayer bárhova vezetsz is!” mondta ő. A még alvó kis gyermekét még jobban beburkolta kendőjébe.

„Blümele, add ide a gyermeket!” könyörge Mayer. Feltűnő félénk tekintettel nézett Mayerre. Mintha habozott volna és felsohajtott. Azután átadta neki a fiut.

„Most menjünk Blümele!”

Észrevétlenül csendesen elérkeztek a szülői házhoz. Éppen, midőn a házajtájához eljutottak, mit Mayer csendesen felnyitott, kelet felé egy keskeny fényszallag keletkezett, melynek sugara mindkettőjüket elárasztá, míg környöskörül sűrű homály derengett.

(Folyt. köv.)

Frank Henrik fiai

Ludwigsburgban

Cs. kir. szab. gyár

Linzben a Duna mellett.

1-10

Valódi FRANCK-kávé

Valamennyi pótkávé fajok közt a legerősebb, a legszaporább s így a legolcsóbb pótkávé faj.

2—5 kanál kávészemhez 1 kanál Frank-kávé veendő s e vegyüleből táplálós, erős, izletes és egészségesebb kávéval kapni, mint 4 kanál tiszta kávészemből.

Mindig frissen kapható az ország minden fűszerkereskedéseiben.

„A párisi cipőhöz.”

Valódi orosz bagaria csizmák,

Vizhatlanságáért jótállás.

SCHWARZ J.

Schwarz József.

Károly-körut, Károlykaszárnya 17. szám,

ajánlja gazdagon felszerelt cipő gyári raktárát nagyban és kicsinyben, saját készítménye által legjobban és legolcsóbb árúak elismerve, alapítottott 1866. évben.

Hölgyek számára:

Kommod cipők finom bőr vagy eberlasztungból	1	20	1	50	krig
Divatós kommod cipők bőr vagy eberlasztung vagy csokorral vagy díszítéssel	1	70	2	20	"
Regatta legfinomabb eberlasztung divatos és elegans	2	40	2	60	"
" finom szalon-lakkból úgy szinte eberlasztung vagy kesztyű bőrrrel legújabb készítés	2	70	2	90	"
Eberlasztung zügos topán rámás talppal 6" magas szárral	3	40	4	"	"
Legfinomabb kesztyűbőr topán Szalonlak boricékkal 6" magas szárral	4	50	5	"	"
Igen finom zerge vagy Chagrin topán 6" magas szárral	3	40	3	90	"

Urak számára:

Kommod cipők igen finom bőrből	—	90	1	20	"
Legfinomabb mainezi borjúbőr zügos topán	4	—	4	50	"
Borjúbőr topán erős kettős talppal munkások számára	3	50	3	80	"
Regatta Lak vagy borjúbőről	4	—	4	50	"
Szalonlak vagy borjúbőr zügos topán divatos és varrott talppal	4	50	5	—	"
Zerge vagy Chagrin topán erős talppal	4	—	4	50	"

Legnagyobb választék fi-leány és gyermek cipőkben, úgy szinte legdivatosabb ráncos csizmák mindenféle nagyságban. Vidéki megrendelések mérték vagy mintacipő szerint utányét mellett pontosan teljesítenek. A t. cz. közönség saját érdekében kéretik „A Párisi cipőhöz” címet figyelembe venni. Készletes árjegyzék bermentve beiktatott.